

Csörös András Jakab

**REFORMÁTUS EGYHÁZI ÉLET A
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN. A MAGYAR
REFORMÁTUSSÁG EGY VÁLSÁGOS IDŐBEN.**

TÉZISFÜZET

Károli Gáspár Református Egyetem

Hittudományi Kar Doktori Iskola

Doktori Iskola elnöke: Dr. Zsengellér József dékán

Témavezető : Dr. habil. Horváth Erzsébet egyetemi docens

Gyömré, 2017.

1. Az értekezés témája, szerkezete

Doktori disszertációm a magyar történelem egy forrongó id szakába nyújt részletesebb betekintést. A Magyarországi Tanácsköztársaság rövid, 133 napos periódusa izgalmas, tudományos szempontból feltáratlan, egyháztörténeti szempontból pedig rámutat rengeteg újabb kérdésre.

A témaválasztáshoz szinte rendeltetészerűen jutottam. 1945 utáni egyháztörténettel foglalkozva, egyfajta bevezetésként kezdtem el vizsgálni az 1919-es eseményeket. Rá kellett döbennem, hogy egyháztörténeti, főleg református szempontból sok hiányossággal küzd a korszakról alkotott tudományos kép.

Így lett a disszertáció témája az 1919. március 21- 1919. augusztus 1. között fennálló, bolsevik-típusú diktatúra alatti református egyházi élet. A disszertációm érinti a többi felekezetet is, hiszen az egységes kép megalkotásában elengedhetetlenül szükséges volt velük is foglalkoznom. Ám dolgozatomban nem kísérli meg az egész korszakot bemutatni.

Az éra rövidebb is adta, hogy ne kronologikusan, hanem inkább tematikusan mutassam be az eseményeket. A korszak sajátosságából kiindulva, nagyobb témákat áttekint elemzésre és értelmezésre töreksem, közben viszont nem mondok le az egyedi jelenségekre, egy-egy konkrét személyre koncentráló megközelítési módról sem.

A korszak elzményeit bemutatva térek rá az államnak elméleti majd gyakorlati egyházpolitikájára, illetve a Református Egyház helyére és szerepére e forrásokban. Az intézmények és ingóságok szélsőséges gyors államosítása megrázta az instituált egyház építményét. Az oktatási intézményeken kívül áttekintem a földkérdés egyházi vetületét, a parókiák, templom, és egyéb, az akkori rendeletek szerint is jogszertlenül elkobzott javakat, illetve az arra adott reakciókat.

Az intézmények elvétele után következnek az ezeknél is kényesebb kérdéskörök. A konkrét terrorhoz, ahhoz, ahogyan az ateista diktatúra beleszólt a gyülekezetek, az Anyaszentegyház működésébe. A terror mindennapos eszközzé vált, az atrocitások száma magasra nőtt.¹ S ekkor, ebben a tisztavirág-élet rendszerben is akadtak kollaboránsok. Külön kifejezetten szenteltem egy későbbi egyházi tisztséget viselő személynek, Kiss Rolandnak, aki meghatározó alakja volt a korabeli államapparátusnak.

A dolgozatot nem tudtam volna lezárni az 1919. augusztus 1-ei dátummal. Ezért megvizsgáltam az utána történeteket, illetve részletesen kitértem a fegyelmi ügyekre. Hogyan tudta az Egyház fegyelmi eljárásokkal rendezni sorait? Rájövünk a részletes adatokból, hogy

¹ Salamon Konrád: Vörösteror – fehérterror. Okok és következmények. In Szederjesi Cecília szerk.: *Megtorlások évszázada*. Politikai terror és erszak a huszadik századi Magyarországon. Nógrád Megyei Levéltár – 1956-os Intézet, Salgótarján – Budapest, 2008, 11–15.

korántsem volt annyira szigorú az eljárási rend, mint ahogy később bemutatták, vagy éppen, ahogyan a kollaboráció mértéke indokolt volna. Az értekezésben kiderül, miképpen jelent meg a Tanácsköztársaság a református emlékezetben. A proletárdiktatúra rendre elkerült a XX. századi magyar napi politikai életben, de annál kevésbé ütötte fel a fejét a Református Egyházon belül. Így az emlékezés és emlékeztetés, illetve a heroizálás-deheroizálás terén is jelentősen alulmaradtunk a világi tendenciákhoz képest.

A Függelékben több korabeli dokumentumot helyeztem el, illetve összeállítottam azon lelkészek, tanítók, egyházi személyek listáját, akik valamilyen atrocitást szenvedtek el a Tanácsköztársaság által. Mellette ott van az „ellenoldal” listája is. A kollaboránsok, az állami pozíciót vállalók névsora.

2. Források, szakirodalom

A doktori disszertációm során törekedtem arra, hogy primer forrásokra támaszkodjak. Bővebben tudtam használni levéltári forrásokat.

A Tanácsköztársaság és korszaka nem foglal el kiemelkedő szerepet a magyar történettudományban. Elsődleges forrásaink szűkszavúak. Ennek történeti oka, hogy a biztonság kedvéért nem akartak mindent leírni, profán oka pedig, hogy ebben az időben a magyar

területeken papírhiány volt, a vasút és a posta akadozott. 1956-ban megsemmisültek a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött 1867–1944 közötti egyházügyi iratai, köztük a Vallásügyi Likvidáló Hivatal iratainak nagy része is. Az emlékiratok pedig csak módjával szólnak erről az időről,² az egyházi lapokat 1919. március 21. után betiltották, eltepedig anyagi gondok és a már említett papírhiány ritkította a megjelenés gyakoriságát. Személyes beszámolókra már nem számíthattam. Az egyházközségi irattárak jelentős hányada 1945-ben megsemmisült.³

Kritikusan használtam az 1945 után keletkezett műveket, melyek között akadtak tudományos szempontból is értékesek. 1990 után a Tanácsköztársaság nem töltött be kiemelkedő szerepet a történelmi kutatásokban, sem általános, sem egyháztörténelmi szempontból.⁴

² „a forradalmak időszakai szinte ismeretlen az egyéni emlékek, a terrorral járó rendszerváltások átélésének nézőpontjából.” Dominkovits Péter: Kutatottság, aktualitás, lehetőségek – szempontok a Tanácsköztársaság helyi forrásbázisának feltárásához. In Dominkovits Péter – Németh Ildikó: *Forradalmak sodrában. A Tanácsköztársaság Sopronban és Sopron vármegyében a kortársak szemével. (1920-1921).* Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár, Soproni Városi Levéltára, Sopron, 2014. 15.

³ Csörös András Jakab: *Református egyházi élet a Tanácsköztársaság idején.* Alapszakos szakdolgozat. ELTE BTK, 2010. 6.

⁴ Az 1919-es forradalom korszakának feltárásában fontos szakirodalom volt Tengely Adrienn témába vágó kötete. Tengely Adrienn: *A magyar egyházak a forradalmak korában.* Líceum, Eger, 2011.

3. Tézisek, új meglátások

A dolgozat átfogó képet kíván adni a Magyarországi Szocialista Szövetségi Tanácsköztársaság idejében zajló református egyházi életről.

Interdiszciplináris kitekintésként vallásfenomenológiai szempontból is értékelem a rendszert. A Tanácsköztársaság ideológiai kommunizmusa nem válik önálló vallássá, hanem megmarad olyan filozófiai síkon, amelyben vannak vallásos jelenségek, attitűdök. Valláspótlék, mely megpróbál vallássá válni, „intézményes egyházat” is létrehoz, sikertelenül. Államformája a vallást tekintve „fordított teokrácia”.⁵

Értekezésemben részletesen bemutatom a likvidálás mértékét, gyakorlatát. A Vallásügyi Likvidáló Hivatal elsődleges feladata az egyházi javak, azaz ingóságok és ingatlanok államosítása volt. A rendszerre jellemzően ezt igen gyorsan hajtották végre. Így vették el az iskolákat, más, közügyeket ellátó intézményeket, könyvtárakat, levéltárakat, földeket. Sőt, az egyházat a készpénzétől, alapítványaitól is megfosztották. Mindezekhez hozzátartozik, hogy forrásaink cáfolják azt a történettudományban elterjedt vélekedést, miszerint a parókiákat nem

⁵ Bergyajev, Nyikolaj: Az orosz kommunizmus értelme és eredete. Századvég Füzetek 5. Századvég, Bp., 1989. 154.

államosították. Több helyen kilakoltatták a lelkészeket, vagy éppen bérleti díjat számoltak fel.⁶ A gyakorlatban ugyan kevés helyen történt meg, de a jogi szabályozásban és egy-egy esetben tetten érhet ez az intézkedés.

A „likvidálás” során el fordult abúzus eljárás is. Ilyen volt a templomok elvétele,⁷ a lelkész magántulajdonától való megfosztása. A vidéki lelkészeket a lakásuktól való megfosztás mellett egzisztenciálisan megrázta a földtörvény is, hiszen maradék megélhetési forrásukat is elvették tőlük.

A szocialista történetírás apologetikusan érvelt azzal, hogy a lelkészek, papok részére továbbra is kiutalták az államsegélyt. Ám ez féligazság. Egyrészt lényegesen több pénzt vettek el országos szinten a vallásos közösségektől, másrészt a kongrua folyósítását is leállították volna augusztus 1-vel.⁸

A gyülekezeti életet korlátozó döntések kapcsán tudunk ki Kiss Roland személye. Az 1945 utáni országgyűlési képviselő, 1948-1949-ben botrányos körülmények között megválasztott dunamelléki

⁶ Az egyházi vagyonok átvétele. In Pongrácz Jenő szerk.: *Tanácsköztársasági Törvénytár*. II. kötet. Magyarországi Szocialista Párt kiadása, Bp., 1919. 137.

Magyar Nemzeti Levéltár K 802. VKM Elnöki iratok A. Iratok. II. Az Elnöki Osztály regisztratóriájából megmaradt iratok, 1874–1949. 78. doboz. Egyházi ügyek 4813/1919.

⁷ „A templomokat helyről-helyre rendeltetésükkel ellentétes szolgálatokra foglalták le a helyi direktóriumok.” *Lelkészegyesület*, XII. évf. 14. sz. Debrecen, 1919. április 5. 120.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár K-46 PTI-606. f. 1/36. . e. 1–2.

f gondnok⁹ ugyanis ekkor a Szabolcs vármegyei direktórium vezet je volt.¹⁰ Tisztségénél fogva pedig 1919. március 26-án betiltotta az istentiszteletek tartását. Ezt ugyan alig hajtották végre és két hét múlva vissza is vonták,¹¹ ám a rendelet attól még megszületett. Mindenesetre érdekes adalék, hogy Kiss Roland 30 évvel azelőtt, hogy a Magyarországi Református Egyház Konventjének világi elnöke lett volna, rendeletben legalizálta a vadházasságokat.¹²

Kiss Roland istentiszteletek betiltását szorgalmazó rendeletével nyilvánvalóan a kijárási tilalomról szóló intézkedést értelmezte szigorúbban a kelletténél. Tudomásom szerint ilyen eset Szabolcson kívül csak Fejér vármegyében fordult elő.¹³ Ott viszont „csak” az igehirdetést tiltották be,¹⁴ magát a szakrális alkalmat nem.

⁹ Ladányi Sándor: rségváltás – háttérzenével. Adalékok egyházunk legújabbkori történetének alakulásához. In U .: *A magyarországi református egyház 1956 tükrében. Egyháztörténeti tanulmányok*. Mundus, Bp., 2006, 89–123.; valamint U .: *Ecsetvonások egy f gondnok arcképéhez* Uo. 132–141.

¹⁰ Politikatörténeti Intézet Levéltára VI. 762. f. 47. 5.

¹¹ Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár Szab. dir. ir. 73/1919. (Eredeti, fogalmazvány.) Dikán Dóra szerk.: *Dokumentumok a Tanácsköztársaság Szabolcs megyei történetéből*. Jóna András Múzeum Évkönyve, 1968. Nyíregyháza, 1969, 125.

¹² Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára XVI. 11. Szabolcs vármegye direktóriumának iratai. 3. doboz n/ 1919. 4.

¹³ Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára A/1 b. 201. doboz. 1919. évi iratok 634/1919.

¹⁴ Az istentiszteleti-szakrális alkalmakra bizonytalansági tényezőként hatott a Tanácsköztársaság szigorú szesztilalma is.

Exkurzusként mutatom be Tildy Zoltán 1919-es m ködését. Tildy Zoltán fiatal somogyi lelkészként alapítója volt a Somogyi Lelkészszakszervezetnek, a párt jóváhagyásával.¹⁵ Tildy Zoltán kés bbi politikai pályafutását minden bizonnyal meghatározta az a tény is, hogy apósát, Gyenis Antalt a fehérterror idején végezték ki, mint a Tanácsköztársaság funkcionáriusát.

Értekezésemben az egyházi megnyilvánulások közül kiemelem azt a Fejér Megyei Levéltárban talált iratot, amelyet a Kápolnásnyéki Református Egyházközség intézett Garbai Sándorhoz, a Forradalmi Kormányzótanács – református – elnökéhez. A levél szépen felépített, logikus és az egyház jövőjét és a bizonytalanság elmúlását kereste. Sajnos, a hasonló karakán megnyilvánulások igencsak hiányoztak az egyházvezetés részéről, pedig igény mutatkozott rá. Mentségükre lehet felhozni, hogy az öt püspöki székhelyből három végig, Debrecen pedig 1919. áprilistól katonai megszállás alatt volt. A postai forgalom, vasúti közlekedés akadozása nem segítette el a hatékony érdekérvényesítést. Nehéz is lett volna útmutatást adni abban a korban, amikor a rendeletalkotást maguk az állami vezetők is alig látták át.

A korszak leghíresebb református nyilatkozata – amely talán az általa okozott botrány miatt is kapott ekkora hírverést – a debreceni

¹⁵ Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára I. Egyházkerület iratai 1. b. Ügyviteli iratok, 1919. 404. doboz. Belső somogyi lelkészek igazolása. 1360/1919.

Teológián született.¹⁶ Az együttműködés felajánlását eddig a tanácsköztársasági események között vizsgálták, de ehelyett jobb, ha az akkori teológiai áramlatban helyezük el a nyilatkozatot. Így megláthatjuk a kollaboráció és a liberális teológia közötti koherenciát. A botrányos nyilatkozat óriási felháborodást váltott ki. Elindult a fegyelmi eljárás az egyetemen belül, közben Sebestyén Jenő csoportja folyamatos támadást intézett Debrecen felé a nyilatkozat ügyében.¹⁷ Így nőtt a vita túl önmagán, és lett a liberális és a történelmi kálvinista teológia közötti feszültség kirobbanásává. Az „utópia” születésére adott pozitív teológiai reflexió a kommunizmus bukását követően a liberális teológia paródiájává vált, és az utókor csúfos, értelmetlen kollaborációt látott benne, nem pedig dicsérendő gesztust.

¹⁶ A Hittudományi Kar csatlakozása március 26-án. A Debreceni Teológia irattárából: Hittudományi Kar jkv. IV. 1917–19. 254–255. In Komoróczy György szerk.: *A Tanácsköztársaság Hajdú-Biharban. 1919.* Dokumentumgyűjtemény. MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Bizottsága, Debrecen, 1959.134.

¹⁷ A debreceni nyilatkozat részletes feldolgozását adja Tóth Endre kéziratban maradt tanulmánya. Tóth Endre: *A debreceni egyetem református hittudományi karának a Tanácsköztársaság elnökét és közoktatásügyi népbiztosát üdvözlő határozata, – és ennek következményei.* Debreceni Református Hittudományi Egyetem Közép-európai Reformáció és Protestantizmus Történelmi Kutatóintézete, Kézirattár. Debrecen, [1945 után].

4. Konklúziók

A Tanács-rendszer egyházpolitikája nem stratégiai, hanem taktikai megoldásokról szólt. Benne a kommunisták egyszerre küzdöttek a szociáldemokratákkal és saját ideológiai képzetlenségükkel.¹⁸ Egyben biztosak voltak: az egyházaknak meg kell szünniük. A kivitelezésről nem volt pontos elképzelésük. A Vallásügyi Likvidáló Hivatal elsősorban az egyházi vagyona akarta rátenni a kezét, de ez a szándék mögött a kommunista ideológia azon meggyőződését is feltételezhetjük, miszerint állami támogatás nélkül az egyházak megszűnnek, elsorvadnak.¹⁹

Az intézmények, anyagi javak elvételénél több helyen törvénytelenül jártak el, néhol pozitívan (tehát nem koboztak el mindent),²⁰ néhol negatív felhanggal (azt is elvették, amit nem kellett volna).²¹ Akadt, ahol a hívők, az Egyház felismerte a *status confessionis*-t.²²

A diktatúra aktívan beleszólt az egyház életébe mind országos, mind regionális és helyi szinten is. Meghatározta anyagi, gazdasági életüket,

¹⁸ Lukács György: Marxista fejlődésem: 1918–1930. In Uő.: *Curriculum vitae*. Magvet, Bp., 1982. 286-318.

Erényi Tibor: 1919. *Világosság*, 1979. március. XX. évf. 3. sz. 134.

¹⁹ Marx, Karl: A hegeli jogfilozófia kritikájához. In Marx, Karl – Engels, Friedrich: *A vallásról*. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1961. 30-34.

²⁰ Magyar Nemzeti Levéltár K 46 –PTI - 605. f. 12. doboz. II/34. . e. 2.

²¹ Nyíregyházáról és Nagyállóról elvették a kegyszereket is. Magyar Nemzeti Levéltár K 46 –PTI - 605. f. 12. doboz. II/30. . e. Nyíregyházáról. 4.

²² Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára I. Egyházkerület iratai 1. b. Ügyviteli iratok, 1919. 404. doboz. 114/1919.

ünnepeiket és hétköznapjaikat egyaránt. A Tanácsköztársaság korszakának korlátozott egyházüldözése korlátozott egyházi-gyülekezeti életet eredményezett. Hiszen hitüket nem gyakorolhatták az emberek olyan szabadon, mint el tte.²³ A kormányzat a magyar társadalom és az egyházak között kulturális szeparációra törekedett.

Kun Bélának és társainak gyakorlati egyházpolitikáját megfigyelve, összegezve, azt látjuk, hogy a terror nem koncepciózus üldözésb l, inkább az antiklerikális indulatok elszabadulásából állt, ami komoly bizonytalansági tényez lehetett, s már önmagában is ijeszt nek t nhetett.²⁴ A kiszámíthatatlanság, hogy bárki, bármikor sorra kerülhet, félelmet keltett. A diktatúrák lényegi része, hogy bárki, bármikor válhat áldozattá.²⁵

A terror, az atrocitások er teljes megjelenése kapcsán Alain Badiou gondolatát idézzük fel: „a számok itt a min sítés lényegét jelentik, hiszen a b n kategóriája, mihelyt összefonódik az állammal,

²³ Bonhoeffer szerint a fels bbségnek tisztelnie kell a lelkipásztori hivatalt. „Csak azt igényelheti, hogy az ne avatkozzék a világi hivatal dolgaiba...” A világi hivatalnak nincs beleszólása az egyház megbízásába, szolgálatába és annak vezetésébe. A fels bbség segíti a keresztyéneket, hogy Krisztust szolgálják, sosem tehet másképpen. Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Exit Kiadó, Kolozsvár, Románia, 2015. 267.

²⁴ Cs rös András Jakab: *Református egyházi élet a Tanácsköztársaság idején*. Alapszakos szakdolgozat. ELTE BTK, 2010. 35.

²⁵ Arendt, Hannah: *A totalitarizmus gyökerei*. Európa Könyvkiadó. Bp., 1992. 431.

tömegmészárlást jelent.”²⁶ A kommün rendszere korlátozott vallásszabadság volt. A korlátozott vallásszabadság egyben korlátozott egyházüldözés is volt.²⁷ Egy ateista ideológia egyedulalma idején egyébként is irreális vallásszabadságot keresni, hiszen az ideológia, a külföldi példa és a tendencia alapján a Tanácsköztársaság rendszere menthetetlenül az aktív egyházüldözés irányába mutatott.

A Tanácsköztársaság idején azt láttuk, hogy hiányzott az a prófétai szó, amely 1945 után már megszólalt a református társadalomban. Ehhez viszont még szükség volt egy negyedszázadra. 1919 a magyar reformátusság hitvalló helyzete, *status confessionis* volt, mellyel nem tudott élni. Másrészt fontos hangsúlyozni, hogy a Református Egyház egyetemesen nem hódolt be a diktatúrának, ami nem alábecsülendő eredmény.

A rezsím nem tudott 1919-ben úgy kibontakozni, mint 1945 után. A proletárdiktatúra segített abban, hogy a magyarság szembe tudjon nézni a kommunizmusban eljött nehézségekkel, az Egyház pedig a szenvedésekkel. A Tanácsköztársaság sokkolta a magyar lakosságot. A vesztes háború, az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése, a megszállás, a

²⁶ Badiou, Alain: *A század*. Typotex Kiadó, Bp., 2010, 11.

²⁷ Kovrig, Bennett: *Communism in Hungary. From Kunt to Kádár*. Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford, California, USA, 1979. 50.

forradalmak, köztük az ateista diktatúra, majd Trianon katasztrófája egyszerre sújtotta nemzetünket. Ezért is történt, hogy 1920 után több figyelmet fordítottak az ifjúság nevelésére; ebből bontakoztak ki a keresztyén mozgalmak. Az ateista diktatúrát „keresztyén kurzus” követte – ennek lettek gyümölcsei a fővárosi reformátusság templomépítései.²⁸ Egyházi téren pedig a misszió erősödött meg és próbáltak választ adni a szociális problémákra. Jó húsz évre rá pedig, ezek mentén tört utat magának a református ébredés.

Ennek a vonalvezetésnek a végén derül ki egyértelműen, hogy itt is igazgá lesznek Dietrich Bonhoeffer szavai, miszerint az ateista hatalom is Isten szolgálatában áll, mégpedig „a gyülekezet szenvedése révén szolgálja a Krisztus nevéért való bizonyágtételt”.²⁹

²⁸ A templomépítésnek és megerősödő budapesti kálvinizmusnak fontos része volt a megszállt területekről érkező reformátusok nagy száma.

²⁹ „A felsőbbbbség megbízatása, hogy Krisztusnak szolgáljon, egyszersmind annak elháríthatatlan sorsát is jelenti; Krisztust szolgálja, akár tudja, akár nem, akár hálás, akár hűtlen szolgálatára révén. Neki kell szolgálnia, függetlenül attól, hogy akarja-e vagy sem. Amennyiben nem akarja, a gyülekezet szenvedése révén szolgálja a Krisztus nevéért való bizonyágtételt. Ilyen szoros és feloldhatatlan a felsőbbbbség kapcsolata Krisztussal. Nem térhet ki Krisztus szolgálatának a feladata elöl sem így, sem úgy. Létezése révén neki szolgál.” Bonhoeffer, Dietrich: *Étika. Útkészítés és bevonulás*. Exit Kiadó, Kolozsvár, Románia, 2015. 263.

5. Témába vágó tudományos munkák

Publikációk

1. Tűszszedés a Tanácsköztársaság idején. In horthykorszak.blog.hu
http://horthykorszak.blog.hu/2016/03/21/tuszszedes_a_tanacskoz_tarsasag_idejen (2016)
2. Úrvacsora és szesztilalom 1919. Protestáns Téka, 2015. 1. sz. 29-40.
3. Tanácsköztársaság és Messiás. In Vidimus enim stellam eius. Konferenciakötet. L'Harmattan Kiadó. Bp., 2012. 74-83.
4. A Berinkey-kormány egyházpolitikája. In DOSZ. Tavasz Szél 2011. Konferenciakötet. Piliscsaba, 2011. 77-81.
5. „Végid kben.” Református egyházi élet Wekerle Sándor III. kormányzása idején (1917-1918). In DOSZ Tavasz Szél 2010. Konferenciakötet. Pécs, 2010. 90–95.

El adások

6. Úrvacsora és szesztilalom.
Fiatal Kutatók és Doktoranduszok III. Nemzetközi Teológuskonferenciája. DOSZ Teológiai Tudomány Osztály, Budapest, 2012. 11. 03.
7. Tanácsköztársaság és egyház; Tanácsköztársaság, *mint* egyház. Akkreditált Lelkésztovábbképzés, Budapest-Déli Református

- Egyházmegye, Budapest. 2012. 02. 23.
8. Tanácsköztársaság és Messiás. Fiatal Kutatók és Doktoranduszok II. Nemzetközi Teológuskonferenciája. DOSZ Teológiai Tudomány Osztály, Budapest. 2011. 10. 15.
 9. A Berinkey-kormány egyházpolitikája. DOSZ. Tavasz Szél Nemzetközi Konferencia. Piliscsaba, 2011.
 10. „*Likvidálni!*” A Tanácsköztársaság egyházpolitikája. Fiatal Kutatók és Doktoranduszok I. Nemzetközi Teológuskonferenciája. DOSZ Teológiai Tudomány Osztály, Budapest. 2010. 10. 09.
 11. „*Végid kben.*” Református egyházi élet Wekerle Sándor III. kormányzása idején (1917-1918). DOSZ Tavasz Szél Nemzetközi Konferencia. Pécs, 2010.